

Replieri, Rescrieri

OVIDIU PECICAN

Există destule moduri de a clasifica filosofia, dar aici aş aminti numai unul dintre criteriile posibile: cel care face distincţia între filosofia inspirată de viaţă, de realitatea nemijlocită, pe de o parte, şi cea care glosează în raport cu realitatea instituţionalizată, vorba lui John R. Searle, cu acea realitate care rezultă din inventivitatea umană. Una este să faci teoria principiilor, a elementelor primordiale, a pământului şi a cosmosului, şi alta să te ocupi în meditaţiile tale de... bani – originea, simbolistica lor în existenţă, semnificaţiile directe şi difuze etc. –, de dans, de pictura lui Goya sau de ficţiunile literare.

Cea mai banală observaţie care se poate face în legătură cu această distincţie este că, dacă în primul caz obiectul meditaţiilor ţine de lumea exterioară subiectului cugetător, în

cel de al doilea suportul, referenţialul gândirii emană din subiectivitatea umană, fie şi dobîndind un suport exterior (o hîrtie tipărită, corpul uman în mişcare, o pînză acoperită cu vopsea de diverse culori, un calup de hîrtie tipărită legat într-o formă dată). În fiecare dintre cazurile amintite, reflecţia vizează convenţii simbolice acceptate de o macrocomunitate umană care poate tinde către globalitatea populaţiei de pe pămînt – poate că banii nu sînt cunoscuţi şi utilizaţi de toţi inşii umani, dar dansul şi pictura nu le sînt străine, într-o formă sau alta, nici unuia, cred –, ceea ce le poate conferi chiar aparenţa unei universalităţi propriu-zise sau pe cea a unei realităţi de aceeaşi categorie ca şi zona naturalului. Şi, de altfel, poate cineva spune în ce măsură dorinţa de a picta sau a dansa este altceva decît o pornire naturală, deşi codificată în interiorul unor convenţii culturale?

Nimic din cale afară de subtil, prin urmare, în a observa că una este să teoretizezi în marginea elementelor (apa, aerul, focul, solidul) şi alta să scrii despre constituţiile statelor. Secolul al XIX-lea a descoperit printr-una dintre vocile sale autorizate – Fr. Nietzsche – că marea mutaţie a filosofiei dinspre cosmic înspre uman s-a produs odată cu Socrate. Constatarea nu a stîrnit jubilaţie, ci, dimpotrivă, mai

degrabă l-a întristat pe cel care o făcea. De fapt, mulţi dintre gînditorii moderni au încredinţat ştiinţei sarcina de a explica lumea, socotind că instrumentarul lor era mai potrivit pentru o asemenea îndeletnicire; dacă nu cumva lumea simbolicului, a convenţiilor şi a producţiei materiale şi spirituale a omului îi va fi confiscat, pe nesimţite, cu mai multă putere persuasivă. Einstein, Heisenberg, Hawking aparţin, de-acum, altui cadrilateral al cunoaşterii. Deplasarea de perspectivă heideggeriană – dinspre „realitate” către existenţă – a izbutit să indice una dintre căile prin care s-ar putea, eventual, evita scoaterea celor două registre pomenite anterior din indistinţie, permiţînd interogarea condiţiei lor la izvor.

Cu toate acestea, Heidegger şi heideggerienii rămîn doar o şcoală de gîndire, indiciul referitor la o cale vizînd maxima generalitate. Dincolo de aceasta, parcă tot mai mult, alte tendinţe şi orientări caută şi regăsesc drumul înspre lumea în care trăim cu pluralitatea ei de propuneri, refăcînd dihotomiile posibile, printre care şi pe cea instituită la începutul rîndurilor de faţă. Şi parcă tot mai mulţi gînditori – dar se prea poate ca asta să fie o simplă impresie neverificată – se ocupă de dezbaterea filosofică a lucrurilor ce ţin de realităţile umane instituite...

Să fie oare acestea din urmă mai puţin legitime decît primele? Vădesc ele un minorat, o formă de alexandrinism şi de oboesală, de timiditate în faţa marilor întrebări ale lumii? Este cu putinţă să se situeze ele într-o buclă a nobilei ocupaţii de a gîndi generalul, dovedind o treptată îngustare, marginalizare, bagatelizare şi disipare a obiectivelor şi temelor gîndirii? Sau este vorba mai curînd despre o deplasare necesară, firească, despre un soi de dinamică evolutivă, în acord cu o direcţie de înaintare a umanităţii înseşi? Să fie Ernst Cassirer, autorul *Filosofiei formelor simbolice*, inferior – prin însăşi preocuparea lui – unui Spinoza, autorul faimoasei *Ethica Geometrico Demonstrata*?

Conform faimoasei devize carteziene – *du-bito, ergo cogito; cogito, ergo sum* –, întoarcerea către meditaţia privitoare la realităţile instituite de om nu este decît o contemplare a obiectivărilor cele mai diverse ale conştiinţei de sine a omului, rămînînd, totodată, şi o formă a afirmării proprii existenţe istorice. Între *Fenomenologia* hegeliană a *spiritului* şi *Fiziologia gustului* – de la Brillat Savarin la Michel Onfray – se descoperă o complicitate de principiu care permite rescrierea întregii istorii a gîndirii dintr-o altă perspectivă.